

NOBILIS MÁRIÓ

Művész-ember-lét

„Közeledjetek...” VI. – Gyűjtőpontban a Biblia II.

(Zichy major, Budaörs, 2021. szeptember 20.)

NOBILIS MÁRIÓ (1965) Budaörs

Ember nélkül nincs világ. Az univerzum, a teremtés ugyan nyilván fennállt akkor is, amikor még nem lakta Homo sapiens (vagy neanderthalensis, vagy valamelyik másik ember-ős). De úgy még nem volt *oikosz*, „lakott föld”, csak terep, mert nem volt, aki otthonának tekintse. Szép volt nyilván akkor is – egyedül Teremtője látta és mondta ki szépségét –, sok izgalmas létezővel, nyüzsgéssel, harccal és harmóniával. De a világ mindig valakinek a világa, aki benne lakik. Ahogy a környezet is csak valakinek lehet a környezete. (Ez egyébként a jelenkori ökológiai küzdelmek legfőbb kulcsa is: nem „a környezetet” úgy önmagában, sterilen kell tudnunk megvédeni – hiszen olyan nincs –, hanem az ember otthonos környezetét – s ha ezt *jól* tesszük, az lesz jó a többi létezőnek is.) És egyébként eredendő értelemben természete is csak valaminek (valakinek) van – ráadásul ajándékként, kapott módon. Nem létezik semleges természet *naturát* neki tulajdonító nélkül; nem létezik környezet olyan nélkül, akit környezze; nem létezik világ olyan nélkül, aki világot gyűjtana benne, és otthonának élné meg.

Művészet nélkül nincs ember. A művész a látó. Ő veszi a legkomolyabban az emberi küldetést, hogy *világgá kell látnia*, amiben él, amiben élünk. Nélküle világunk könnyen világgá megy, búcsút inthetünk neki. És marad a pusztá működés, aztán talán csak a levés. És legvégül már az sem. Művészekre szükségünk van: ők mentik meg a világot világnak. Ők fordítják meg minduntalan az entropiát, terelik tekintetünket a középpont, az annyi módon és irányban fellelhető középpontok felé. A művészet rendet teremt, rendet talál, felfedezi a létezőben az ajándékot, és mögötte – ha kitart – az Ajándékozót is. Az *ars – sacra est*.

Világ vesz körül minket a két teremben, szépen egybeszerkesztődött, egybeszerkesztett, harmonikus világ. Pedig feleselnek egymással az alkotók és az alkotások. Csikorogva fúrnak bele egymás terébe a különböző világ-látások. Mégis egy és szimfonikus, amiben itt állunk, mozgunk és lélegzünk. **Aknay János** angyalai szerényen, csöndesen, de a legfontosabb pontokon, felülről vigyázzák lépteinket és találkozásainkat egymással és az alkotásokkal. **Hadik Gyula** bőséges külön tárlatán, a kisteremben az ismétlődő, levélnehezék karaktererű Mózesek, Jézusok, Szent Istvánok sohasem ugyanolyan, mégis önazonos alakjai terítik elénk az üzenetet. *Megfeszítés* sorozata (*Krisztus-sorozat*, 1985) külön gyönyörűség, önálló elmélkedés, teljes Nagyböjt, Szent Negyvennap: a minden különböző emberrel egyé váló egyetlen Megfeszített himnusza. **Gvárdián Ferenc** szobrai és grafikai veszik át tőle a szent levélnehezék stafétáját. Az ő keresztúti stációi a földre nehezednek, minket is oda nyomnak, hogy érezzük, honnan vétettünk és mi a sorsunk; magasba törő, nyúlánk szentjei viszont felfelé emelik a tekintetünket, és közben szilárdan helyén tartják a lényegét, mint a XIV. stáció bizánci szilárdságú őrállói a *Testet (Sírbatétel XIV., 2021)*.

P. Boros Ilona képeiből is sugárzik valami ilyen bizonyosság. *Sola Scriptura* sorozatán az Írásnak mindig három íve, hat lapja, tizenkét oldala van. Az üzenet tehát nem változik; mégis mi minden történik vele! Létra indul belőle az égbe, sötét tűz csap le rá, vagy épp maggá változva hullik a földre... Valami hasonló történik **Pusztafi Pannánál** akár a vágódeszkával, akár a Kálvária-dombbal: ha megállapodunk az alapokban, és vállaljuk a nyugodt szemlélődést előtte, ha megállunk, akkor a tömör valóság megmozdul, kivilágosodik, elsötétül, bevallja fájdalmát, és feltárja nekünk ezerarcú lényegét.

Nemes László keresztjei is valami hasonlót tesznek. Az egyetlen kereszt feldarabolódik, élni kezd, nyugtalanul virágzik és zsi bong, eltűnik a fonatok mögött, majd előbukkan, és közben beszél, beszél. Elsősorban a fájdalomról, de közben színeivel a reményről és a lehetetlenségből kibimbózó új lehetőségekről is. Hasonlóképp beszélnek a színek **Pirk László** tablóin. Alakjai ravaszul öltik magukra nem mindig evidens árnyalataikat, hogy – nemcsak rétegelt lemez anyagukban, de tartalmukban is – többrétegű üzenetükkel „fénykiáltó jelként” megállítsanak és repülni tanítsanak ég és

föld között. **Barakonyi Borbálánál** pedig a színek, úgy tűnik, teljesen átveszik az uralmat: a szemet zavarba ejtő, mégis mélyen kíváncsivá tevő tablóin elrejtőzik a komplex és következetes rend, nem hagyja magát könnyen leleplezni, ám így is lefoglal, és észrevétlenül meggyőz, hogy a valóság gazdagabb és jelentéstelibb, mint elsőre látszik.

Tóth Csaba ezúttal csak három képpel szól bele a szimfóniába, de úgy, mint az üstdob vagy a harsona. Képi idézetei akkor is felfelé mutatnak, amikor lefelé ereszkednek, akkor is építenek, amikor a rombolás szavával címkézik fel magukat. Hasonlóképp többsíkúak **Csengery Béla** archaikus reminiscenciájú reliefjei, ókori világképet idéző tömbjei, amelyek azonban közelebbről megnézve mégis jelenkori kínokat és állapotokat olvasztanak egységgé az örökkönvalóval. **Kecskés Miklósnak** pedig szintén három képe felesel nekik világosabb tónusaival, finom, álomszerű anyagságával és egyértelműen felfelé vonzó alakjaival.

Felfelé nézni hívnak ugyanis a képek, mindegyik egy más szólammal a szimfóniában. Minket is művésszé lényegülni hívnak tehát, azaz legeredetibb hivatásunkra akarnak ráébreszteni a művészek, hogy miközben itt járunk-kelünk – néha ember nélkülinek tűnő, de soha nem embertelen – alkotásaik között, váljunk mind újra *anthroposszá*, „felfelé nézővé”, világgá-látóvá: Emberré.

HADIK ANDRÁS

Gondolatok, adalékok apám, Hadik Gyula szobrászművész budaörsi kiállítása kapcsán

HADIK ANDRÁS (1953) Törökbálint

A „Közeledjete...” VI. – *Gyűjtőpontban a Biblia II.* című ars sacra kiállításon – a budaörsi Zichy-major első termében mutatták be Hadik Gyula (1925–2013) témába vágó munkáinak válogatását 2021 őszén. Ebben a négyszögletes teremben a rendezők által a sorozat indulása óta szokássá vált a nézők elé tárni egy-egy, a helyhez, a régióhoz kötődő, az élők sorából sajnos már eltávozott rangos művész szakrális témájú műveit. Míg a másik, a hosszú teremben mindig kortárs alkotókat szerepeltetnek. A két önszorgalmú (önkéntes) „kurátor” – Gvárdián Ferenc és Novotny Tihamér – eredetileg 2020-ra tervezte a tárlatot, de a járvány miatt az eseményt egy évvel el kellett halasztani.

A kiállításra apám műveiből hat kisplasztikát választottam. Nem szerepelhetett az akkor lapangó (mára megkerült) kubisztikus *Mózes-fej* (1976, ólom), amelyet Vigh Tamás szobrászművész apám főművének titulált, és a fából faragott, színezett *Corpus* 1994-ből.

A terem közepére két *Mózes*-figura került: az egyik az az 1985 körül mintázott monumentális műkő és ólomszobor, amelyet apám halála után kaptam meg Kiss Zoltán galeristától, akinél bizományban volt évekig; illetve az a 2007 körül keletkezett expresszív bronzfigura, amelyet a Dudás Sándor vezette Csongrádi Művésztelepen öntöttek, ahová apám mindig szívesen járt. Egyszer novemberi születésnapját is itt ünnepelték. Ugyanitt készült a kis *Szent Kristóf* bronz, amely némileg önarcképének is mondható, unokájával, Ákossal a nyakában. A kis *Ábrahám*-fejet magam önttettem ki – megkérdezése nélkül – Sprencz Jenő mesterrel, aki már szintén nincs közöttünk. A fehérmárványból faragott *Mózes*, amelynek csak egyik kőtáblája „fért bele” a kőbe, szintén önportré jellegű, és a 2000–2010 között működő Törökbálinti Nemzetközi Művésztelepen készült. (Ide apám az évek során számos erdélyi, szerb, lengyel művészt hívott meg közös munkálkodásra.) A sort egy groteszk, kőből és ólomból applikált „újabb” *Mózes* egészítette ki, valószínűleg a '80-as évekből.

Felvetődhet az olvasóban, miért ez a sok *Mózes*-ábrázolás. Valamikor 1946–47-ben apám művészettörténetet is hallgatott az akkori Pázmány Péter Tudományegyetemen olyan előadóktól, mint Genthon István, Rabinovszky Máriusz (és Kiss Péter filmesztéta). A tanulmányait azért volt kénytelen abbahagyni, mert hoztak egy rendeletet – amikor apám már a Képzőművészeti Főiskola hallga-

tója volt (ahonnét később a kommunista hatalom származása miatt 1949-ben végleg eltávolította őt) –, miszerint két felsőfokú intézménybe nem járhat egyszerre egy egyetemista.

Pályája során voltak „ászai”, példaképei, legfőképpen Michelangelo és Rodin; a magyarok közül pedig Medgyessy Ferenc és Ferenczy Béni. Michelangelo Mózese indította el a témáról való gondolkodását. Könyvei között megtaláltam Freud nagy vihart kavart könyvét, amely Mózes egyiptomi származásáról szól. Emlékszem, apám megnézte Madách Mózését is a Nemzeti Színházban Sinkovits Imre főszereplésével, hogy inspirációkat gyűjtsön magának.

A kiállításon szereplő rajzok és pasztellek kiválogatásához „több szem többet lát” alapon segítséget is kértem. Egy őszi délelőtt, néhány héttel a megnyitó előtt a két rendező ellátogatott hozzám, és szelektált az előválogatásomból, természetesen szem előtt tartva a kiállítási tér adottságait, lehetőségeit. A sokféle rajzzal szerettük volna érzékeltetni az ízig-vérig szobrász grafikai vénáját is. Szerepeltek itt többek között azok a szobortervek, melyeken látszott a konkrét szobrászi indíttatás – ezeket a rajzokat apám egy ízben szobor-hallucinációknak nevezte! –, de olyanok is, amelyeket önálló grafikáknak nevezhetünk. Itt emlékezzünk meg Neduczka Náda dr. kezdeményezéséről, az *Országos és Nemzetközi Szobrászrajz Biennálé* elindításáról. Ma már alig rajzolnak a szobrászok, sőt az építészek sem.

Apám pedig folyamatosan rajzolt, mindig és mindenre: szalvétára, újságpapírra, csomagolópapírra, szórólapra, plakát hátlapjára, borítékra... Szénrajzok, pasztellek, filc-, tus- és akvarellmunkák kerültek ki a keze alól. A színes pasztellek közül, amelyek néha art decós plakátokra „hajznak”, megemlíteném a Mózes-témát (*Mózes a kőtáblákkal*, *Mózes a rézkígyóval*) vagy a szerbiai művésztelepek hangulatát idéző *Szerb pravoszláv ünnepet* (2004), amely egy körmenetet ábrázol. Annak idején mesélte, hogy a vidéki művésztelepek alkalmával nemegyszer látogattak meg kolostorokat.

A nagyméretű (120×80 cm) csomagolópapírra rajzolt *Szent Kristóf* (1996) azután készült, hogy első unokája, Ákos megszületett 1994-ben. Akkortájt, mivel kevés köztéri szobra születhetett, a nagyméretű rajzok kerültek előtérbe, amelyekhez előképet is talált: Matisse idős korában hasonlókat követett el hosszú botra szerelt szénnel, krétával, és apám is készített magának egy ilyen „szerzámot”.

A két (általam hazahozott lengyel kiadói előrejelzésekre rajzolt) *Szent István*-fejnek is van története. Várszegi Asztrik pannonhalmi főpát rendelt tőle egy *Szent István ereklyetartó fejet*, amelyet ő hat változatban, gipszben készített el. Ezeknek volt egy kiállítása Pannonhalmán 1990-ben az apátsági könyvtárban, majd kiválasztották az egyiket, amelyet fehérmárványból, bronzkoronával készített el. Egy fülkébe került volna, de közben teltek az évek (még a templom bronzkapuja is felmerült esetleges megbízásaként), aztán apám kapott egy meghívót a pannonhalmi 1100 éves emlékmű avatására, amire nem ment el. Jobb is: készült egy klinkertéglás monstrum, bal oldalán Géza, jobb oldalán az ő *Szent István*-fejével – amikor eső esik, a bronzkorona „színezi” a fehérmárványt.

Ugyanilyen papírra (lengyel kiadói előrejelzésekre) rajzolta-festette azt a sok-sok darabból álló sorozatát, amely mind a válogató társaimra, mind a közönségre a meglepetés erejével hatott, talán azért is, mert ez a műcsoport (a tárlaton ezekből 16 példány szerepelt) eddig még sohasem volt kiállítva. Ezek a vegyes technikás rajzok (tus, akvarell stb.) anyám halála után (1984) néhány hónappal készültek. Ekkor apám kapott egy megrendelést egy özvegyasszonytól egy Krisztus-ábrázolásra, végül egy terrakotta korpuszban egyeztek meg. Erről szól *Emmaus* című írása.* A vázlatok különbözőek: a „szokásos” Krisztus-ábrázolások, a Paul Gauguin-i *Sárga Krisztus* is előfordul, de az ember-Krisztus expresszív megelevenítése is megjelenik közöttük, sőt, meghökkentő módon az élő fára való felfeszítés jelenete is megfogalmazódik a sorozat egyik okkeres darabján. Ugyanakkor a teljes alakú rajzok mellett az egy-egy lapon megjelennek a külön-külön kezelt fej-, kéz- és lábmotívumok is.

Ezek a „lazán” és kifejezően megformált, könnyed és mégis súlyos, mély átélésről tanúskodó színes ecset- és tollrajzok talán arról is meggyőzik az embert, hogy nem árt a szobrásznak, ha tud rajzolni.

Végezetül szeretném felhívni a figyelmet arra az 1994-ben készült négy rajzra (*Krisztusfejek*), amelyből kettő egyvonalas munka, a harmadik valódi szobrászrajz, a negyedik pedig egy kifejezett festői megfogalmazás.

A tárlat rajzai tehát egy rendkívüli (mondhatni, rendhagyó) művész sokoldalú, sokszínű világáról tanúskodtak.

JEGYZET

* „A '80-as évek elején megbízást kaptam egy hívő özvegyasszonytól egy életnagyságú feszület elkészítésére. Mivel a rendelkezésre álló összeg nem futotta kőre, bronzra, de mégse legyen gipszből, hanem »nemes« anyagból, úgy gondoltam, megmintázom a korpuszt szűrt, tiszta agyagból, és ezt az agyag pozitív száradása után kiégetem, és rászerelem egy fakeresztre.

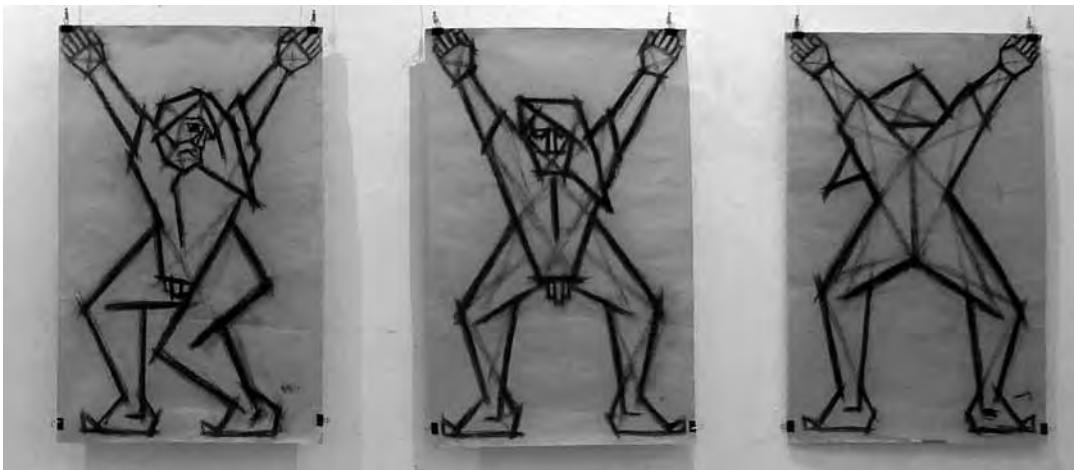
A munka elkészült, az asztalos elkészítette a nagy fakeresztet, rászerelem a korpuszt, és vártam, hogy a megrendelő által megadott templomba szállítsam és felszereljem a falra.

Úgy jött ki a lépés, hogy advent utolsó hetében, reggel érkezünk az asztalossal és a fiammal a vidéki plébániára. Csengetésünkre egy alacsony, sovány, morcképu idős pap nyitott kaput. Mikor jövetelünk célját megtudta, olyan arcot vágott, mint a kutya, aki harapni készül. Ő volt az új plébános. Mialatt a munka hónapokig készült, megtörtént a plébánoscsere, amelyről nem tudtam. Az új plébánosból aztán kitört a harag. Most jövünk karácsony előtt, amikor ezer dolga van, egy szabad perce sincs. A karácsonyi előkészületek minden idejét lekötik...

Végül is mogorván bevezetett a templomba, megmutatta, hogy hová szereljék a feszületet, majd eltávozott. Nekifogtunk a munkának, s amikor már majdnem elkészültünk, újra megjelent. Már nem volt mogorva. Csodálkozva válaszoltam feltett kérdéseire. A feszületre vonatkoztak. Miért olyan, amilyen? Mi volt a kifejezési szándékom? Merthogy beleillik a templombelső terének stílusába. Eddig azt sem tudtam, hogy a plébánosok tudják, mi az a stílus. (Később kiderült, mert a felszentelési prédikációjában beszélgetésünket felhasználva kis művészettörténeti előadást tartott.) Miután »kielégítő« választ kapott tőlem, meghívott minket ebédre, előrebecsátva, hogy ő szerényen él, ne várjunk fejedelmi lakomát. Mondanom sem kell, mint minden, az ebéd megítélése is relatív. Bevonultunk a tágas, de puritán ebédlőbe, körülültük a nagy stíl ebédlőasztalt. Két idős hölgy felszolgált az ebédet, a plébános úr meg mesélt. Kiderült, hogy a szerény külső mögött a teológia doktora rejtőzik, korábban a teológián előadott. Aztán a szocializmus »jövöltábol« lefokozott minőségében falura került plébánosnak, ahol is egy középkori műemlék templom volt. És itt jött az élet csodálatos meglepetése.

Elszigeteltség és »büntetés« helyett életének egy érdekes szakasza következett. Mint a »frekventált« műemlék házigazdája aktívan részt vehetett a műemlék-restaurálás építkezési és dokumentációs munkájában. Mesélt és mesélt, közben az arca kisimult, és beleolvadt abba az aranytónusú fénybe, mely a decemberi ködös, szürke délutánon betöltötte az egész ebédlőt. Ez az a fény, ami annyira jellemző Rembrandt festményeire, és az Emmaus című képen Jézus alakját övező glóriából árad szét a térbe.” HADIK Gyula, *Zárt tömbök nyíltsága*, életmű-katalógus, 2005, 29.

HADIK GYULA, Király (Szent István), 2001, papír, szén, 122x55 cm; Szent Kristóf, 1996, papír, szén, 120x80 cm; Megfeszítés I–III., 1996, papír, szén, (3x) 120x80 cm

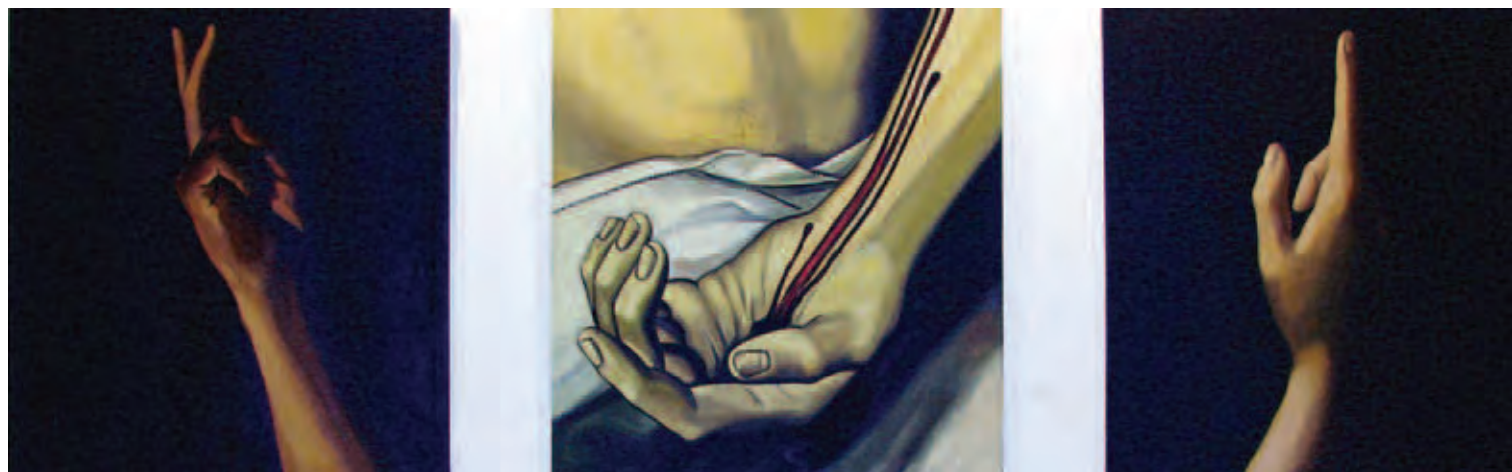

**P. BOROS ILONA, Sola Scriptura sorozat II.,
 "...az első ég és az első föld elmúlt és a tenger sincs többé" (Jel 21,1), 2021,
 vegyes technika, papír, 61x91 cm;
 Sola Scriptura sorozat I.,
 "...lebegett a vizek fölött" (1Móz 1,1), 2021,
 vegyes technika, papír, 61x91 cm**

**CSENGERY BÉLA, Születés (Ír relief), 2008, olaj, papír, 50x70 cm;
Pásztorok imádása, 2008, olaj, papír, 50x70 cm**

**TÓTH CSABA, „Mert tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség”;
Értetek és sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára;
Az ég lerombolását a föld lerombolása követi,
(3x) 2019, olaj, vászon, 130x130 cm**

**KECSKÉS MIKLÓS, „Mindeneket magamhoz vonzok”, 1998, porfesték, plectol, vászon, 135x120 cm;
„Ne félj, csak higgy!”, 1999, porfesték, plectol, vászon, 135x100 cm**

AKNAY JÁNOS, Festőangyal, 2013, akril, vászon, 20x15 cm (magántulajdon)

AKNAY JÁNOS, Hajnali angyal, 1998, akril, merített papír, 15x10 cm (magántulajdon)

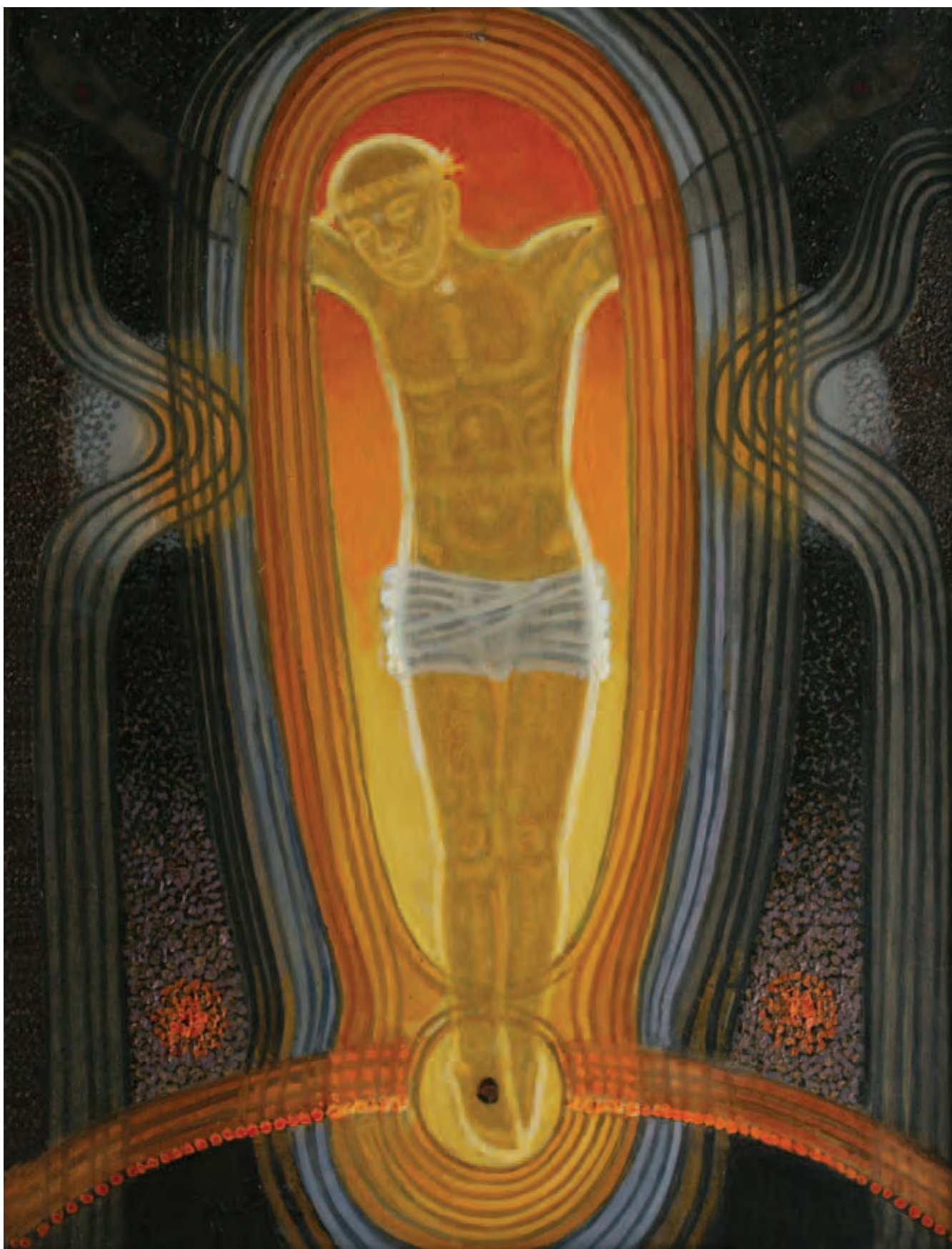
NEMEI

◀ NEMES LÁSZLÓ, Fájdalom fohásza, 2004 kl., akril, 35x25 cm

PIRK LÁSZLÓ, Stabat Mater, 2021, olaj, vászon, 90x90 cm; Fénykiáltó-jel (Őrláng), 2014, olaj, vászon, 90x90 cm

PIRK LÁSZLÓ, Fénykiáltó jel, 2021, olaj, rétegelt lemez, 98x76 cm

GVÁRDIÁN FERENC, „.....ne légy hitetlen.....”, 2021, márvány, 38x10x7 cm

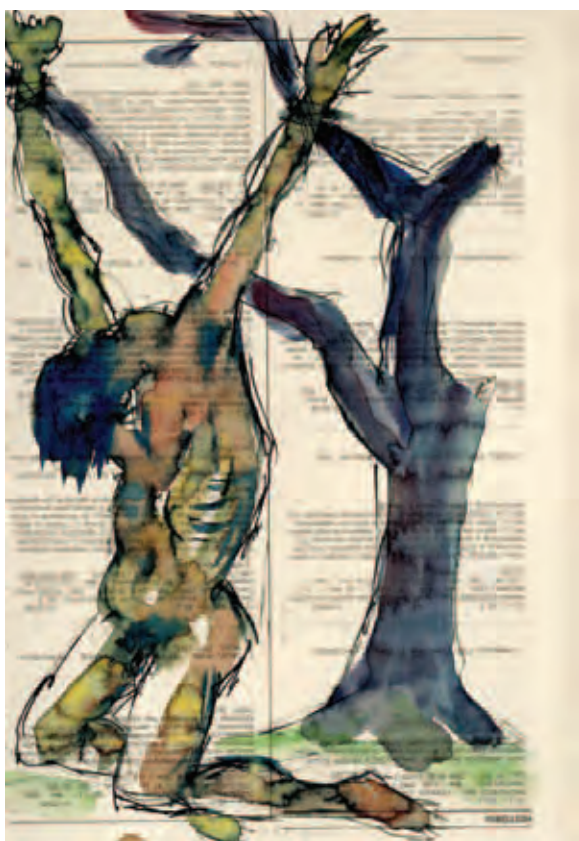

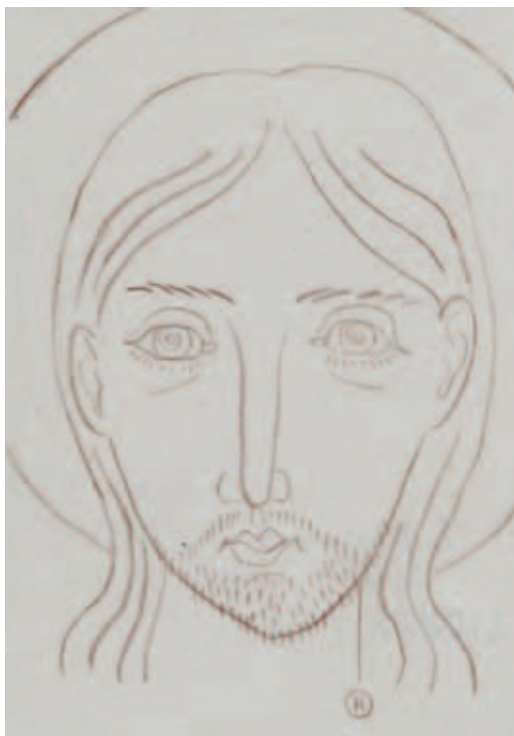
**HADIK GYULA, Mózes, 1980 kl., kő, ólom, 27x16x16 cm; Mózes, 2007 kl., bronz, 33x19x13 cm;
Mózes, 2005 kl., fehér márvány, 38x17x20 cm; Mózes, 1985 kl., műkő, ólom, 41x26x21 cm**

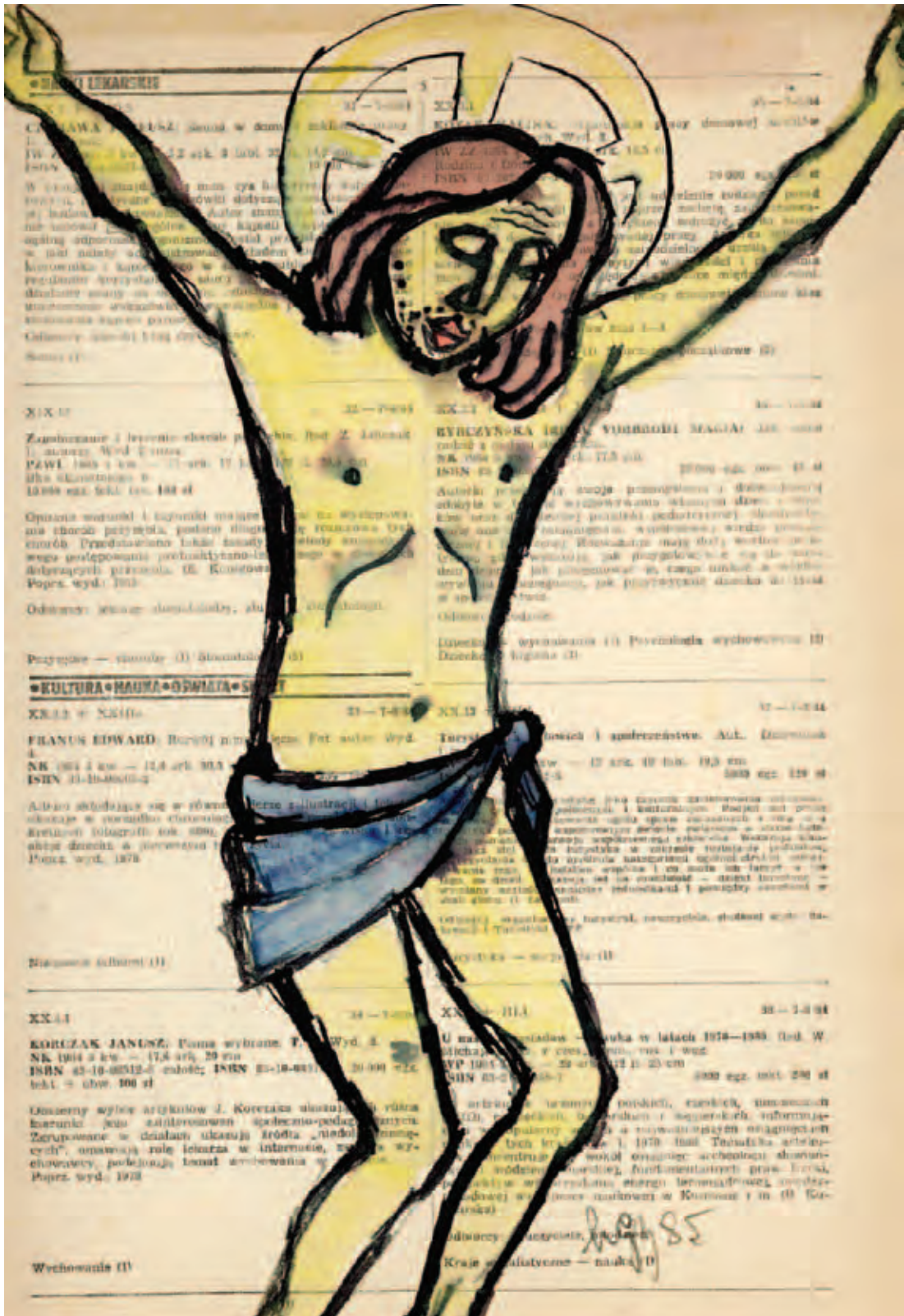
HADIK GYULA, Krisztus-sorozat (Megfeszítés), 1985, nyomtatott papír, vegyes technika, (4x) 45x30 cm

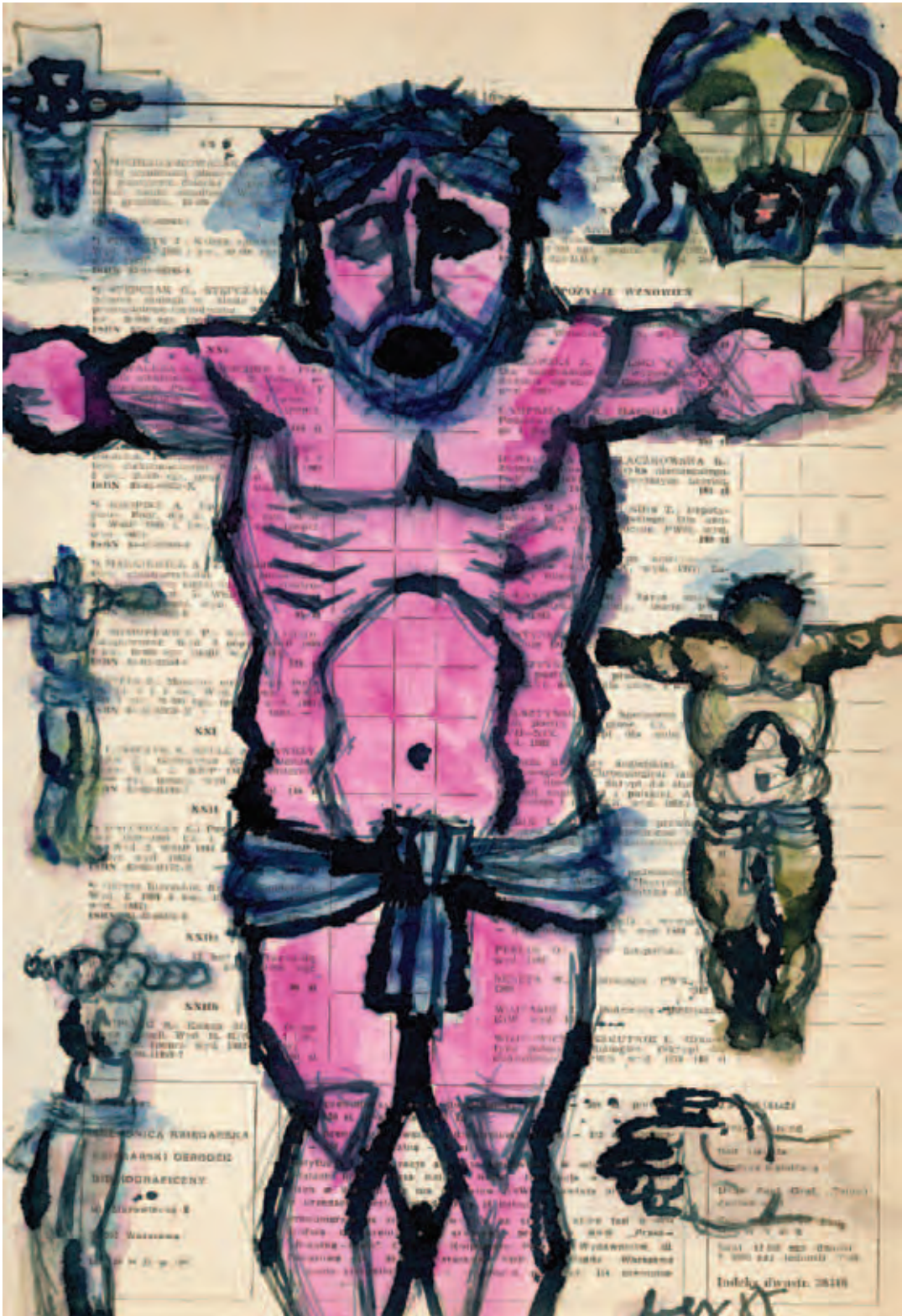
HADIK GYULA, Krisztus-sorozat (Mégfeszítés), 1985, nyomtatott papír, vegyes technika,
(4x) 45x30 cm

HADIK GYULA, Krisztusfejek-sorozat I-IV., 1994, papír, kréta, (4x) 30x 20 cm

HADIK GYULA, Krisztus-sorozat (Megfeszítés), 1985, nyomtatott papír, vegyes technika, 45x30 cm

HADIK GYULA, Krisztusfejek-sorozat I-IV., 1994, papír, kréta, 30x 20 cm